

FELSEFE ÖĞRETİMİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE GİRİŞİ VE TARİHİ GELİŞİMİ

The Introduction Teaching of Philosophy Into Turkish Educational
System and Historical Development

Osman KAFADAR*

İslâm medeniyetinin IX. yüzyıl ile XIII. yüzyıllar arasında oldukça verimli bir bilim-felsefe-kültür hareketi meydana getirdiği bilinmektedir. Öyle ki bu hareketin, Avrupa Rönesansı'nın oluşmasında önemli bir rol oynadığı da kabul edilir¹.

İslâm dünyasında bilim ve felsefe hareketleri, esas itibariyle, başlangıçta *Beytü'l-Hikme*'de merkezîleşerek yoğunlaşmıştı. Halife *Memun*'un 830 yılında resmî bir tercüme ve araştırma enstitüsü olarak Bağdat'ta kurduğu Büytü'l-Hikme, Grek felsefesinin İslâm dünyasına girişinde en önemli merkezlerden biri olmuştur². Sonraki yüzyıllarda *Farabî*, *İbn Sîna*, *İbn Rüşd* gibi ünlü filozofları yetiştiren İslâm dünyasında, felsefenin gelişimi, sadece "filozoflar" diye tanınan ve Yunan geleneğini devam ettirenlerle kalmamış, bir ölçüde Kelâm, Tasavvuf, hatta Fıkıh içinde de sürmüştür³.

İslâm dünyasında daha çok Türklerin katkılarıyla biçimlenen klâsik eğitim/öğretim kurumları olan medreseler, temelde fıkıh öğretimi veren müesseseler⁴ olarak doğmuş ve gelişmişlerdir. Bununla birlikte, ilk dönemlerde medreselerin programlarında felsefe dersleri bulunuyordu. Ancak felsefî ilimlerin medreselerde hemen hiçbir devirde medrese öncesindeki parlak seviyesine erişmediği de bilinmektedir. Nitekim, *Nizamîye Medreseleri*'nin programlarında felsefe yer almakla birlikte, çok geçmeden kötü bir gözle görülmüş, programlardan çıkarılarak yerini kelâma bırakmıştır⁵. Özellikle Bağdat Nizamîye Medresesi

* Araş. Gör. Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

1 H. Ziya Ülken, *İslâm Felsefesi*, 2. b., Ank., t.y., 337.

2 Macit Fahri, *İslâm Felsefesi Tarihi*, Çev. K. Turhan, İst., 1987, 18.

3 Ülken, 17.

4 Aydın Sayılı, *Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri*, Ank., 1985, 17.

5 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)*, 3.b., Ank., 1989, 54.

müderresi *Gazalî*'nin kelâmı küçülten⁶, hesap ve hendese gibi matematik ilimlerle fazla meşgul olmayı meneden⁷, felsefe ve filozoflar tekfir etmeye⁸ varan ağır eleştirilerin İslâm dünyasında felsefi araştırmaların etkinliğini yitirmesinde önemli rol oynadığı ileri sürülür⁹.

İlk *Osmanlı Medreseleri*'nde ise, A. Adıvar'a göre "aklı bilimlerden mantık ve matematiğin tamamıyla ihmal edildiği kestirilebilir"¹⁰. Fakat M. Bilge bu görüşe katılmaz¹¹. Medreselerde müspet ilimlerin ve felsefenin önem kazandığı dönem, *Fatih*'in tahta çıkmasıyla başlar. Hatta Fatih devri, bu bakımdan, bazı araştırmacılar tarafından bir tür "Türk Rönesansı", kendisi de bir "Rönesans hükümdarı" gibi telakki edilir¹². Gerçekten de Fatih, vakfiyesinde *Sahn-ı Seman Medreseleri*'nin programındaki dersler arasına fikir münakaşası yapılan kelâm ilmini koydurmuş, "Haşiye-i Tecrid" ve "Şerh-i Mevakıf"ın okutulmasını şart koşmuştu¹³. Hatta Fatih, Gazalî ile İbn Rüşd arasında daha önce cereyan eden tartışma hakkında birer eser yazmalarını *Ali Tusî* ile *Hocazade*'ye emretmiş, böylece Kelâm ve İslâm Felsefesi üzerindeki araştırmaları teşvik etmiştir. Nitekim bu dönemde "Haşiye-i Tecrid" isimli meşhur kelâm kitabı, medreselerde okutulmak üzere kabul edilmiştir. Ayrıca *Beyzavî*'nin, *İsfahanî*'nin ve *Teftazanî*'nin kelâma dair bazı meşhur kitapları da, şerh ve haşiyeleri ile birlikte medreselerde okutulmuştur¹⁴. Bu kitaplar, özellikle mantıkî bir metod takip eden kelâmın temelini oluşturan hendese, fizik, kozmografya v.b. ilimleri bütün incelikleriyle bilmeye dayanıyordu¹⁵.

Batı ilmiyle Doğu ilmi arasındaki seddi yıkmaya çalışması itibarıyla Osmanlılar'da ilim rönesansının müjdecisi olarak kabul edilebilecek *Katip Çelebi*,¹⁶ hem "Mizanü'l-Hakk fi İhtiyar el-Ehak", hem de meşhur eseri "Keşfü'z-Zünûn" da ilm-i hikmet veya felsefenin XVI. yüzyıl sonlarına kadar medreselerde okutulduğunu belirttiğinden sonra,

6 Gazzalî, *Da'vletten Hidayete*, Çev. A. Suphi Furat, İst., 1972, 32; *Ihyau Ulumi'd-Din*, Çev. A. Serdaroğlu, C. I, İst., 1987, 62-64.

7 Gazzalî, *Da'vletten Hidayete*, 39.

8 Gazzalî, 35.

9 Bekir Karlığa. Tehafüt el-felasife'ye "Sunarken", İst., 1981, IX.

10 Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, 4.b., İst., 1982, 16.

11 Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İst., 1984, 42.

12 Osman Kafadar, Reformist Eğitim Akımlarının Türk Eğitim sistemine Girişi ve Etkileri (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 1993, 55.

13 Şerafettin Yaltkaya, "Tanzimattan Evvel ve Sonra Medreseler", *Tanzimat*, I, İst., 1940, 464; Adıvar, 127.

14 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*, 2.b., Ank., 1984, 24-26.

15 Yaltkaya, a.y.

16 Adıvar, 151.

bazı şühülislâmların telkini ile bu dersin medrese programlarından çıkarılarak bunun yerine zaten mevcut olan fıkıh ilimlerine geniş yer verildiğini söyler. Çelebi'ye göre bu durum, Osmanlı Medreseleri'nin fikrî çöküşüne sebep olmuştur¹⁷.

Muallim Cevdet ise, Kanunî'den sonra felsefe derslerini programlarından tamamen kaldırıldığına dair, Kâtip Çelebi'ye dayanan görüşü pek kabul etmez. Ona göre, Kanunî'den sonra Kâtip Çelebi arasındaki 50-60 senelik devrede, "Haşiye-i Tecrid" okunmamakla birlikte, yine bir felsefe kitabı olan "Şerh-i Mevakif" ve "Şerh-i Makasid" isimdeki eserler okunuyordu. M. Cevdet, Kâtip Çelebi'nin felsefeyi Aristo'ya uyararak iki büyük kısma ayırmasına dayanarak, Çelebi'nin yaşadığı zaman da dahil edilirse bir asırlık devrede, felsefenin birinci kısmını oluşturan ilâhiyat, tabiiyyat ve riyaziyattan sadece riyaziyat kısmının üç şubesinin, yani hesap, hendese ve heyetin, özellikle Takiyeddin Rasathanesi yıkıldıktan (1580) sonra medreselerde itibardan düştüğünü söyler. Ona göre medreselilerin daha sonraki yalnız edebiyat ve şerif ilimlerden icazet almakla yetinmeleri sonucunda, şerif ilimlerin bir çok konusu riyaziyatsız anlaşılammış ve cahilane taassup başlamıştır¹⁸. Nitekim daha sonraki yüzyıllarda felsefenin tamamen medrese programlarından çıkarıldığına, hatta felsefeyi zararlı ilimler arasında gören bir zihniyetin medreselerde yerleşmeye başladığını görüyoruz. Adıvar, Paris Milli Kütüphanesi'nde gördüğü ve Fransız elçisi Marguir de Villeneuve'e İstanbul'da bulunduğu sırada (1728-1841), Reisülküttap Mustafa Efendi'nin damadının hocası olan bir zat tarafından medreselerdeki öğretim usulüne ve okutulan ilimlere dair bilgi vermek üzere kaleme alınan bir yazmada, yazarın felsefeyi zararlı ilimler arasında saydığını belirtir¹⁹.

Gerçekten de Doğu'lu ve Batı'lı birçok bilgin ve sanatçıyı İstanbul'da toplayan Fatih'in üzerinde durduğu prensiplerin daha sonraki yüzyıllarda medreselerden kalkması, Osmanlılar'da felsefî düşüncenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Öyle ki, *Tanzimat*'la birlikte açılan *Mülkiye Mektebi* (1859) ve *Hukuk Mektebi* (1880) gibi yeni okulların ilk programlarında bile felsefe derslerine rastlanmaz. Yalnız 1869 tarihli *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*'nde kurulması öngörülen *Darülfünûn-ı Osmanî*'nin dört şubesinden biri olan "Hikmet ve Edebiyat" şubesinde okutulacak dersler arasında "İlm-i Terkib-i Vücut-ı

17 Uzunçarşılı, 21, 67; Adıvar, 127.

18 Muallim Cevdet, *Mektep ve Medrese*, Haz. Erdoğan Erüz, İst., 1978, 94-96.

19 Adıvar, 175-176.

İnsanî”, “İlm-i Ahval-i Nefs”, “İlm-i Kelâm” ve “İlm-i Ahlâk” gibi felsefe ile ilgili dersler bulunmaktadır²⁰. Ancak bu Nizamnâme'nin öngördüğü üniversitenin bu şekilde kuruluşu, başarısızlıkla sonuçlanan 1870 denemesinden sonra, ancak XX. yüzyıla girerken gerçekleştirilebilmiştir. Öte yandan Mülkiye Mektebi'nin 1879 programında ilk defa olarak beşinci sınıf olan son sınıfta “İlm-i Hikmet” adıyla bir felsefe dersinin yer aldığını görüyoruz²¹. Ancak okulun 1891 talimatnâmesinde bu derse rastlanmaz, bunun yerine “İlm-i Kelâm” dersi programa konulmuştur²². 1884 tarihli *Hukuk Mektebi* programında ise, ilk defa olarak “Hikmet-i Hukuk” ve “Tarih-i Hikmet-i Hukuk” adlarıyla Hukuk Felsefesiyle ilgili dersler yer almıştır²³. Bu felsefe derslerini veren de, o yıllarda birkaç Maarif Nazırlığı yapmış olan *Münif Paşa*'dır. Hatta Münif Paşa, bizde Batı dillerinden yapılan ilk tercümelemlerden olan *Muhaverat-ı Hikmemiyye* (1859) adlı eserin de sahibidir. Ayrıca *Paşa, Hikmet-i Hukuk* (1880) adlı bir eser de yayınlamıştır²⁴.

1900 yılında *Dârülfünûn-ı Şahane* adıyla üçüncü defa açılan Dârülfünûn'un Edebiyat Şubesinin programında “Hikmet-i Nazariye” adlı bir ders grubu vardır. Bu grup içinde “İlm-i Ahvâl-i Nefs, Mantık, Ahlâk, Hikmet-i Bedayi” gibi derslerin yer aldığına²⁵ bakılırsa, felsefe derslerinin üniversite seviyesinde programlara fiilen girmiş olduğunu görürüz. Nitekim *Şehbenderzade Ahmed Hilmi*, 1908'den önce Dârülfünûn'da felsefe okutmuştur²⁶.

II. Meşrutiyet dönemi ise, Osmanlı fikir ve kültür hayatının hemen her alanda olduğu gibi, felsefe açısından da hareketlendiği yıllar olmuştur. Dönemin meşhur Maarif Nazırlarından *Emrullah Efendi*'nin çıkartmış olduğu 1912 tarihli Dârülfünûn Nizamnâmesi'ne göre, Dârülfünun Ulûm-ı Şeriye, Ulûm-ı Hukukiye, Ulûm-ı Tıbbiye, Fünûn ve Ulûm-ı Edebiye fakültelerinden oluşuyordu. Edebiyat Fakültesinin programlarında “Felsefe” ve “Tarih-i Felsefe” dersleri bulunurken, Şeriye Fakültesinin programına da “İlm-i Kelâm” ve “Tarih-i İlm-i Kelâm” yanında, ilk defa olarak “Arap Felsefesi”, “Felsefe ve Tarih-i Felsefe” adlarıyla doğrudan felsefe dersleri konulmuştur²⁷. Bu dönemde

20 Bkz. F. Reşit Unat, *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ank., 1964, içinde “Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi”, 106.

21 Hüseyin Atay, “Medreselerin Islahı”, *A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, C. XXV, 1982, 26. 22 Atay, 30-31.

23 Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, C. 3-4, İst., 1977, 1102.

24 İsmail Doğan, *Tanzimat'ın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İst. 1991 86-87.

25 Ergin, 1220.

26 H. Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2.b., İst., 1979, 278.

27 Ergin, 1224-1225.

Ahmed Mithat Efendi, İzmirli İsmail Hakkı, Mehmet Ali Aynî ve Babanzade Ahmed Naim Dârülfünûn'daki çeşitli felsefe derslerini okutmuşlardır. Meşrutiyet döneminde Dârülfünûn 1919 tarihli Nizamnâme ile yeniden düzenlenmiş, Edebiyat Fakültesi'nin programında bulunan felsefe dersleri, Ahlâk, İctimaiyat, Felsefe Tarihi, Metafizik, İslâm Felsefesi ve Mantık olarak çeşitlendirilmiştir. Mütareke yıllarında Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi'nin felsefe hocaları arasına Mehmet İzzet, Mehmet Emin Erişirgil ve Rıza Tefvik de katılır.

Öte yandan Meşrutiyet döneminde, Batılılaşma hareketi ilk defa olarak etkili bir şekilde Osmanlı eğitim sisteminin geleneksel eğitim/öğretim müesseseleri olan medreselere de sirayet ederek, bazı reformlara girişilmesine sebep olmuştu. Bu dönemde medreselerin ıslahı amacıyla önce 26 Şubat 1909'da *Medaris-i İlmiye Nizamnâmesi* çıkarılmış ve medreselerin programlarına bazı müspet ilim dersleri konulmuştu²⁸. Bir tür İslâm misyoner okulu denilebilecek *Medresetü'l-Vaizîn* isimli bir medrese, 1912'de açılmıştı. 1914 yılında çıkarılan bu medresenin yönetmeliğine göre, "Felsefe" adıyla bir dersin ilk defa medrese programlarına girdiğini görüyoruz²⁹. Daha sonra, *Şehüslâm Mustafa Hayri Efendi'nin* çabalarıyla ikinci bir nizamnâme daha hazırlanmış ve *Islah-ı Medaris Nizamnâmesi* adıyla yürürlüğü konulmuştur (1 Ekim 1914). Bu nizamnâme, İstanbul medreselerini öğretim süresi 12 yıl olan *Darü'l-Hilafetü'l-Alîyye Medresesi* adıyla tek bir müessese halinde yeniden organize ediyor ve medreselerin programlarına konulan müspet ilim dersleri yanında, ilk defa Batı yabancı dilleri, resim, terbiye-i bedeniye, felsefe gibi derslerle onları mekteplere benzetiyordu³⁰.

II. Meşrutiyet dönemi, aynı zamanda felsefe öğretiminin ortaöğretim seviyesinde ilk defa olarak Türk eğitim sistemine girdiği dönem olarak da dikkati çeker. Bu dönemde bazı vilayetlerde 6 senelik *Sultanî*'ler açılmıştır. İlk üç yılı "Devre-i Ulâ", son üç yılı "Devre-i Saniye" adıyla açılan Sultanîlerin 1910 tarihli ikinci devre ders programında ilk defa olarak felsefe dersinin, ortaöğretime girdiğini görüyoruz³¹. Bu tarihten sonra Sultanî programları Cumhuriyet'e kadar birkaç defa değiştirilmiş, fakat hepsinde de felsefe dersleri yer almıştır. Bu programlardaki felsefe derslerinin dağılımı, değişiklik yıllarına göre şöyledir:

28 Mustafa Ergün, "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", *DTCD Dergisi*, C. 30, S. 1-2, 1982, 87-80.

29 Ergün, 85-86.

30 Unat, 80; Ergün, 86-87; Akyüz, 314.

31 H. Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, İst., 1938, 153.

Cumhuriyet Öncesinde Sultanî Programlarında Felsefe Dersi

Yıllar	Dersin Adı	Sınıflar						
		I	II(*)	II. Fen	II. Edebiyat	III(*)	III. Fen	III. Edebiyat
1910	Felsefe	-	-	-		3		
1913	Mantık ve Felsefe	-		1	1		1	2
1915	Mantık ve Felsefe	-		1	1		2	2
1922	Felsefe	-		2	2		1	2
1922	(Yeni Medrese) Felsefe	-	2			2		
1922	(Kız Yeni Med.) Felse.	-	1			1		

(*) Bu programlarda Fen Edebiyat kolu ayrımları yoktur.

Kaynak: H. Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, 1st., 1938, 153-167.

Cumhuriyet döneminde ise, felsefe dersleri liselerin bütün programlarında haftalık ders saati sayıları hemen hemen değişmeyen bir şekilde yer almıştır. Böylece II. Meşrutiyet'ten bu yana Türk eğitim sistemi ortaöğretiminde felsefe derslerinin liselerin temel derslerinden biri olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Cumhuriyet dönemi lise programlarında da, Meşrutiyet dönemi Sultanîlerin programları gibi, temelde Fransız lise programları örnek alınmıştır³².

Bu dönemde felsefe dersleri ayrıca, 1932-1933 öğretim yılında *İlköğretmen Okulları*'nın, 1953 yılından itibaren de yeni açılan *İmam Hatip Okulları*'nın programlarına girmiştir. Bugün de bu dersler, Anadolu Öğretmen Liseleri'nde ve İmam-Hatip Liseleri'nde haftada 2 saat olarak okutulmaktadır. Yine, Ders Geçme ve Kredi Sistemi'ne geçilmekle birlikte, ilk defa olarak *Fen Lisesi* ile *Anadolu Liseleri*'nin programlarına felsefe dersi ortak zorunlu ders olarak, 1991-1992 öğretim yılından itibaren girmiştir. Ayrıca Anadolu Liseleri'nin programlarında, 1992-1993 öğretim yılından itibaren genel liseler ve *İmam-Hatip Liseleri*'nin programlarında olduğu gibi, "Felsefi Metinler" ve "Felsefe Tarihi" adlı dersler seçmeli dersler olarak yer almıştır³³.

Görülüyor ki, son yıllarda Ders Geçme ve Kredi Sistemi'ne geçilmekle birlikte, başta genel liseler olmak üzere, diğer belli başlı özelleştirilmiş lise ve meslek liselerinin programlarında felsefe dersleri ortak zorunlu dersler haline getirilmiştir. Bu durum, Türk Millî Eğitim Sistemi'nin ortaöğretimde son yıllarda oldukça dikkate değer bir yönelimidir. Bu sistemin uygulanması, bütünüyle araştırmayı değer bir konudur.

32 Adil Türkoğlu, *Türkiye ve Fransa'da Lise Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Ank., 1984, 85-154.

33 M.E.B., *Tebliğler Dergisi*, C. 55, S. 2368, 12 Ekim 1992.

Cumhuriyet döneminde liselerin programlarında yer alan felsefe derslerinin dağılımı, değişiklik yıllarına göre şöyledir:

Cumhuriyet Döneminde Lise Programlarında Felsefe Dersleri

Yıllar	Dersin Adı	Sınıflar						Program İçindeki Yeri % (x)
		I	II	III-F.	III-E.	IV-F.	IV-E.	
1924	(1) Felsefe	-	2	2	4			6.66
1927	(2) Felsefe ve İctimaiyat	-	3	3	6			6.25
1931	Felsefe ve İctimaiyat	-	2	2	6			5.88
1934	(3) Felsefe ve İctimaiyat	-	-	2	6			6.89
1937	(4) Filozofi ve Sosyoloji	-	-	3	7			10.00
1938	Filozofi ve Sosyoloji	-	-	3	6			6.89
1947	Filozofi-Sosyoloji	-	-	3	6			6.89
1949	Filozofi-Sosyoloji	-	-	3	6			6.89
1952	(5) Felsefe	-	-	2		3	5	6.25
1956	Fel., Man., ve Sos.	-	-	3	6			6.25
1957	Fel., Man., Sos.	-	-	3	6			6.06
1974	Fel., Man., Sos.	-	-	3	6			5.88
1976	Felsefe Grubu	-	-	3	6			5.88
1985	Felsefe Grubu	-	-	3	6			6.25
1987	(6) Felsefe Grubu	-	-	2	6			6.25
1992	(7) Felsefe 1-2	-	İki dönemde 4 kredi					5.40(**)

(x) Yalnız bütün programlarda lise son sınıf Edebiyat Kolunda yer alan felsefe dersinin bu kol içindeki oranı gösterir.

(**) Kredi ve Ders Geçme Sistemine göre, bütün alanlarda alınması zorunlu olan ortak dersler içindeki oranını gösterir.

(1) 1924 programında Felsefe adıyla belirtilen dersler içinde, lise ikinci sınıfta 2 saat Ruhiyat; son sınıf Fen Kolunda 2 saat Mantık ve Edebiyat Kolunda 2 saat Mantık, 2 saat Felsefe vardır. Bu programda Felsefe içinde ayrıca Ahlâk da vardır.

(2) 1927 ve 1931 programlarında İctimaiyat adıyla Sosyoloji dersleri de Felsefe ile birlikte yer almıştır. Böylece bu programlarda Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe ve Mantık dersleri tek bir grup içinde toplanmıştır.

(3) 1934 programından itibaren bugüne kadar -1952 programı hariç- bütün programlarda Psikoloji dersi gruptan ayrılmıştır.

(4) 1937 programında Felsefe dersi, lise üçüncü sınıf Edebiyat Kolunda 3 saattir.

(5) Liselerin 4 yıla çıkarıldığı 1952 yılından itibaren Psikoloji dersi tekrar gruba dahil olarak, üçüncü sınıfta 2 saat yer almıştır. Bu programda dördüncü sınıfta Edebiyat Kolunda 2 saat Sosyoloji, 2 saat Felsefe, 1 saat Mantık vardır.

(6) 1987 programında liselerin son sınıf Matematik ve Fen Kollarında, klasik modelden ayrılarak, felsefe grubu derslerinden birinin zorunlu seçmeli ders olarak okutulması şartı getirilmesiyle, ilk defa Felsefe dersinin bu kolda okutulması sözkonusu olmuştur.

(7) Ders Geçme ve Kredi Sisteminin uygulandığı liselerde ortak dersler içinde Felsefe 1-2, 4. dönemden itibaren iki dönemde ikişer krediden toplam 4 kredi alınması zorunludur. Ayrıca liselerin Sosyal Bilimler Alanı'nda diploma alınabilmesi için, "Felsefe Metinleri" ve "Felsefe Tarihi" derslerinin her birinin dörder kredi halinde seçmeli ders olarak alınması mümkündür.

Kaynak: M.E.B., *Orta Öğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970)*, İst., 1972; Hasan Cici-oğlu, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*, 2. b., Ank., 1985; M.E.B., *Tebliğler Dergisi*, S. 1900, 27 Eylül 1976; S. 2195, 9 Eylül 1985; S. 2240, 10 Ağustos 1987; S. 2368, 12 Ekim 1992.

Cumhuriyet döneminde üniversitelerdeki felsefe eğitimi / öğretimi ise, başlangıçta önce İstanbul Dârülfünûn'u Edebiyat Fakültesi *Felsefe Kürsüsü*'nde başlar. Daha sonraki dönemlerde üniversitelerin gelişmesine paralel olarak yeni *Felsefe Bölümleri* açılır.

Cumhuriyet'in ilânından kısa bir süre sonra, Osmanlı Devleti'nden devralınan Dârülfünûn-ı Osmani, 1924 yılında 493 sayılı Kanun ile *İstanbul Darülfünûnu* adını almıştır³⁴. Bu kanun ile Darülfünun'a bağlı olarak önceki Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerini ilaveten bir de *İlahiyat Fakültesi* kurulmuştur. Edebiyat Fakültesi bünyesindeki Felsefe Kürsüsü'nde ilk yıllarda şu dersler okutulmuştur: Metafizik, İslâm Felsefesi, Felsefe tarihi, Din Felsefesi, Estetik, Ahlâk³⁵. Ayrıca İlahiyat Fakültesi'nde de İslâm Felsefesi Tarihi, Felsefe Tarihi, Metafizik, Din Felsefesi, Ahlâk, Kelâm Tarihi, Tasavvuf Tarihi dersleri okutulmuştur³⁶.

1933 yılında 2252 sayılı kanun ile kapatılan İstanbul Dârülfünûn'un yerine, *İstanbul Üniversitesi* kurulmuştur. Osman Ergin'e göre, bu yeni yapı içinde İlahiyat Fakültesi yer olmadığından Tasavvuf, Din Felsefesi ve İslâm Mezhepleri, Kelâm gibi felsefe ile ilgili derslerin kaldırıldığı gibi, Edebiyat Fakültesi proyamından da İslâm Felsefesi dersinin yerine Türk Filozofları dersi konulmuştur. Ergin, programdaki bu değişikliği şöyle değerlendirerek, felsefe eğitimi / öğretimiyle ilgili günümüze kadar gelen önemli bir probleme işaret eder³⁷:

Bir tek ilim Hakikat İlmi, Varlık İlmi, Varlık Bilgisi olması lâzım gelen ve şarklısı, garplısı, İslâmîsi ve gayri İslâmîsi olmamak icabeden Felsefe tedrisi. . . en büyük ilim müessesemizde oldukça buhranlar ve tebeddüller geçirmiştir.

Daha sonra 19 5 yılında Ankara'da kurulan *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* bünyesinde 1940'lı yıllarda bir Felsefe Kürsüsü kurulmuştur. 1949 yılında *Ankara Üniversitesi*'ne bağlı olarak yeniden kurulan *İlahiyat Fakültesi*'nde de bir Sistemantik Felsefe ve Mantık Kürsüsü kurulmuş ve programlara felsefe dersleri konulmuştur.

Bugün Türkiye'de 10 üniversiteye bağlı çeşitli fakültelerin bünyelerindeki *Felsefe Bölümleri* ve *Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümleri*'nde felsefe alanında yükseköğretim yapılmaktadır. Bu üniversite, fakülte ve bölümler şunlardır:

34 Hüseyin Korkut, *Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları*, Ank., 1984, 12.

35 Ergin, 1240.

36 Ergin, 1245.

37 Ergin, a.y.

Üniversitelerdeki Felsefe Bölümleri

Üniversite	Fakülte	Bölüm
Ankara Üniversitesi	Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.	Felsefe Bölümü
Atatürk Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
	Kâzım Karabekir Eğit. Fak.	Felsefe Grubu Öğ. Böl.
Boğaziçi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
Çukurova Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Felsefe Grubu Öğ. Böl.
Ege Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
Gazi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
	Eğitim Fakültesi	Felsefe Grubu Öğ. Böl.
Hacettepe Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
İstanbul Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
Orta Doğu Teknik Üni.	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü
Uludağ Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Felsefe Bölümü

Ayrıca Üniversitelerin Eğitim, Siyasal Bilgiler, Hukuk ve İlahiyat Fakülteleri ile Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde felsefe ile ilgili dersler programlarda yer almaktadır.

Kaynak: ÖSYM, 1993 *Öğrenci Seçme ve Yerleştirme İkinci Basamak Kılavuzu*, Ank., 1993.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabilir gibi, bugün Türkiye'de mevcut 52 resmî ve özel üniversitenin hemen hepsinde Edebiyat veya Eğitim Fakülteleri olduğu halde, felsefe eğitimi/ öğretimini yapıldığı bölümlerin oldukça sınırlı sayıda olması düşündürücüdür. Gerçekten de 1970'li yıllarda yeni kurulan üniversitelerin yapısı ile ilgili olarak Mübahat Küyel'in şu değerlendirmesine, üniversite sayısının o tarihlere göre kat kat arttığı günümüzde de katılmamak mümkün değildir³⁸:

Kuruluş halinde olan yeni üniversitelerde ise, [Felsefe] adı hiç anılmamakta, bu üniversitelerin kurucularının ağızında ve kaleminde bu terimin yerine Sosyoloji, Psikoloji ve Pedagoji terimleri geçmiş... Felsefenin, akademik yapı dışına atılması yoluna gidilmiş olduğu görünmektedir.

Küyel'in bu olumsuz değerlendirmelerine, bugün mevcut -özellikle yeni açılan birkaç- Felsefe ve Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümlerindeki öğretim üyeleri yönünden açıklıklar da eklenirse, yüksek-öğretim seviyesinde felsefe eğitimi/ öğretimini önemli problemlerle karşı karşıya olduğu öne sürülebilir. Kaldı ki, bu bölümlere öğrenci almı biçimi, öğrenci sayısı, program, öğretim metodları, araştırma imkânları ve mezunların istihdamı gibi problemlerin her biri, felsefe eğitimi/ öğretimini niteliğini etkileyen önemli değişkenlerdendir.

³⁸ Mübahat Türker Küyel, Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi, Ank., 1976, 95.

KAYNAKÇA

- Adıvar, Adnan.:** *Osmanlı Türklerinde İlim*, 4. b., İst., 1982.
- Akyüz, Yahya.:** *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)*, Ank., 1989.
- Atay, Hüseyin.:** "Medreselerin Islahatı", *A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, C. XXV, 1982, ss. 1-43.
- Bilge, Mustafa.:** *İlk Osmanlı Medreseleri*, İst., 1984.
- Cicioğlu, Hasan.:** *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim*, 2. b., Ank., 1985.
- Doğan, İsmail.:** *Tanzimat'ın İki Ucu: Münif Paşa ve Ali Suavi*, İst., 1991.
- Ergin, Osman.:** *Türkiye Maarif Tarihi*, C. 3-4, İst., 1977.
- Ergin, Mustafa.:** "II. Meşrutiyet Döneminde Medreselerin Durumu ve Islah Çalışmaları", *DTCF Dergisi*, C. 30, S. 1-2, 1982, ss. 59-89.
- Gazali.:** *Dalâletten Hidayete*, Çev. A. Suphi Furat, İst., 1972.
- . *İhyau Ulumi'd-Din*, Çev. A. Serdaroğlu, C. I, İst., 1987.
- Kafadar, Osman.:** *Reformis Eğitim Akımlarının Türk Eğitim Sistemine Girişi ve Etkileri (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Van, 1993.
- Karlığa, Bekir.:** *Tehafüt el-Felasife'ye "Sunarken"*, İst., 1981.
- Korkut, Hüseyin.:** *Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları*, Ank., 1984.
- Küyel, Mübahat Türker.:** *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi*, Ank., 1976.
- Macit, Fahri.:** *İslâm Felsefesi Tarihi*, Çev. K. Turhan, İst., 1987.
- M.E.B.:** *Orta Öğretim Programlarındaki Yönelmeler (1924-1970)*, İst., 1972.
- . *Tebliğ Dergisi*, S. 1900, 27 Eylül 1976; S. 2195, 9 Eylül 1985; S. 2240, 10 Ağustos 1987; S. 2368, 12 Ekim 1992.
- Muallim, Cevdet.:** *Mektep ve Medrese*, Haz. Erdoğan Erüz, İst., 1978.
- ÖSYM:** *1993 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı İkinci Basamak Kılavuzu*, Ank., 1993.
- Sayılı, Aydın.:** *Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri*, Ank., 1985.
- Türkoğlu, Adil.:** *Türkiye ve Fransa'da Lise Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Ank., 1984.
- Unat, Faik Reşit.:** *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ank., 1964.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı.:** *Osmanlı Devleti'nin İhtiyat Teşkilatı*, 2. b., Ank., 1984.
- Ülken, Hilmi Ziya.:** *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 2. b., İst., 1979.
- . *İslâm Felsefesi*, 2. b., Ank., t.y.
- Yaltkaya, Şerafettin.:** "Tanzimattan Evvel ve Sonra Medreseler", *Tanzimat I*, İst., 1940, ss. 463-467.
- Yücel, Hasan.:** *Türkiye'de Orta Öğretim*, İst., 1938.